

NÁVRH PENZIJNÍ REFORMY

(verze se zohledněním výchovy dětí v průběžném systému)

CESTA Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii

Zpracovali: Pavel Rusý, Peter Zborník, Tomáš Fiala

Redakce: Vít Klepárník

© CESTA Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii.

Říjen 2011

Úvod

Dosavadní průběžný důchodový systém byl konstruován na situaci dostatečné reprodukce populace a dostatku zdrojů v generacích následujících. V souvislosti s poklesem porodnosti a nárůstem délky života je nezbytné reformovat průběžný pilíř tak, aby byla zachována jeho funkčnost i při očekávaném nárůstu počtu důchodců na jednoho přispívajícího.

Předobornou a politickou reprezentací již proto delší dobu stál úkol připravit důchodovou reformu. Jejím výchozím cílem mělo být zajistit všem – současným i budoucím – důchodcům přiměřené důchody umožňující jim prožívat klidný a důstojný život, udržet životní úroveň korespondující s jejich předchozími výdělky, a také schopnost podílet se na veřejném, sociálním, ekonomickém a kulturním životě společnosti. Důchodový systém by měl být vnímán rozhodující částí české veřejnosti nejen jako spravedlivý bez ohledu na věk, pohlaví, sociální postavení či podíl na výchově nové generace, která bude zdroje na výplaty důchodů vytvářet, ale také jako dlouhodobě finančně udržitelný. Zároveň je potřeba pečlivě analyzovat přijímaná opatření, aby jejich výsledkem nebylo prohloubení příčin nestability průběžného systému, jako tomu je u opatření současné vlády.

Úpravy důchodového systému prováděné současnou vládou citelně oslabují míru příspěvkové solidarity v rámci státních penzí jak změnou ve způsobu výpočtu penze z 1. pilíře, tak otevřením opt-outu ve 2. pilíři. Zvyšuje zátěž rodin s dětmi, čímž může dojít k dalšímu snižování porodnosti a prohloubení demografického problému. Zásadní revizí by měly projít i současné vládní úpravy třetího pilíře, penzijního připojištění se státním příspěvkem.

Důchodová reforma je potřebná proto, že současný systém financování důchodového systému je schodkový, navíc ve své struktuře vytváří neodůvodněné rozdíly mezi zaměstnanci a osobami samostatně výdělečně činnými, mezi lidmi s nižšími a s vyššími výdělky, mezi lidmi pečujícími a nepečujícími o děti, nebere v úvahu rozdílné doby dožití různých sociálních skupin, individualizaci a nestabilitu pracovních kariér ani to, že stále existují extrémně obtížná zaměstnání, kde je nemyslitelné aplikovat obecně platnou zvyšující se dobu nároku na odchod do starobního důchodu. Důchodová reforma totiž také musí – v kontextu probíhajících demografických změn – reagovat na vznik dlouhodobé společnosti. Korekce současných změn bude vyžadovat dokonalou právní přípravu, aby se omezily případné škody z arbitráží.

1. Klíčový princip reformy průběžného systému

Neschopnost reformovat průběžný systém je způsobena chybným vnímáním jeho principu. Na průběžný systém jak politici koalice, tak ekonomové pohlížejí jako na systém kapitálový nebo pojistný. Vnímají pouze jednu klíčovou zásluhu – odvedené příspěvky („pojistné“) – a od ní odvozují nárok na důchod. Principem průběžného systému jsou ale *dvě naprosto rovnocenné složky*

- *finanční příspěvky na úhradu důchodů předchozí generaci a*
- *výchova nové generace, z jejichž příspěvků se budou budoucí důchody vyplácet.*

Při absenci jedné nebo druhé složky se průběžný systém logicky zhroutí. Dosavadní pravidla vyměřování důchodů z průběžného systému vycházela z „nevyčerpatelných“ budoucích zdrojů. V situaci nízké porodnosti hrozí nedostatek zdrojů, díky čemuž není možné již nadále zásluhu na výchově nové generace přehlížet a musí být v důchodovém systému významně zohledněna. Nebude již dostatek zdrojů na pokrytí důchodů těch osob, které se na investici / výchově nové generace nepodílely nebo podílely méně. Bezradnost politiků promítnout princip průběžnosti do reformy důchodů ústí v neúspěšné pokusy ať už posilováním kapitálového principu důchodu (dřívější doporučení Světové banky – zakládání 2. pilíře a opt-outu) nebo zaváděním systému typu NDC (nově doporučovaný panevropský systém). Díky nerespektování principu průběžného systému obě řešení vytváří další finanční zátěž i pro rodiny s dětmi (posilování kapitálového principu nutností spořit a/nebo zvýšením nepřímých daní na pokrytí výpadku příjmů důchodového systému při opt-outu; systém NDC nutností vytvářet rezervy i ze zdrojů rodin na překonání demograficky nepříznivých období). To může mít za následek další snižování porodnosti, což problém nejen neřeší, ale prohloubí.

2. Zhodnocení současné situace

České vládní pravicové strany usilují o snižování výdajů na veřejné důchody v průběžném systému a zvýšení podílu kapitálového zajištění v komerčním sektoru. Základním problémem stávající vládní penzijní politiky je její neodbornost. Tzv. malá důchodová reforma, která měla posílit příspěvkovou zásluhovost veřejných penzí, byla využita zejména k zvýšení důchodového věku v daleké budoucnosti a k dalším parametrickým změnám snižujícím veřejné výdaje na penze a zejména náhradový poměr (až o 10 % v následujících 15 letech).

Dnešní vládní strany neprovádějí racionální reformu veřejného penzijního systému, ale *usilují o jeho rozsáhlou privatizaci v zájmu několika finančních skupin. Systém privátního „důchodového spoření“, který formou opt-outu zavádějí, je pro většinu pojištěnců nevýhodný*

a pro všechny pojištěnce rizikový; *podobné systémy nebyly zavedeny v žádné vyspělé tržní ekonomice a v žádné postkomunistické zemi se neosvědčily.*

Změny v penzijním systému nevycházejí z žádné ideové koncepce důchodového systému. *Plný či částečný přechod z průběžného na kapitálový systém důchodového zajištění je vždy spojen s transformačními náklady, které mají negativní dopad na obyvatelstvo a stát, ale zejména na rodiny s dětmi. Tato skupina obyvatel musí v době transformace financovat jak důchody předchozí generace, tak částečně důchody své vlastní, což snižuje prostředky využitelné na výchovu nové generace. To může vést k poklesu porodnosti a ke zhoršení demografického vývoje. Již toto je dostatečným důvodem k odmítnutí plošného přechodu na kapitálový princip důchodového zajištění. Racionální ekonomický či jiný základ nemá ani přenášení investičního rizika, spojeného zejména se snahou zbavit tohoto rizika poskytovatele penzijních a investičních produktů, na pojištěnce.*

Díky obtížné předvídatelnosti dalšího vývoje finančních trhů by bylo nezodpovědné reformovat důchodový systém tak, aby kapitálová složka vytvářela v případě nefunkčnosti riziko strádání budoucích důchodců. Měla by být doplňkovým zdrojem příjmů zejména pro lépe situované lidi nad rámec základního zajištění garantovaného Ústavou.

3. Vize reformy – modifikace současného PAYG na C&C (Child & Contribution) PAYG

3.1. První pilíř – průběžný systém

Navržený systém vychází z principu fungování průběžného systému a rovnoprávnosti zohlednění finančního vkladu a výchovy nové generace.

Vládní, tzv. malou důchodovou reformou došlo k posunu stávajícího českého průběžného systému směrem k posílení příspěvkové zásluhovosti a ke snížení rodičovské zásluhovosti díky postupnému odstranění dřívějšího nároku na starobní důchod u žen s dětmi. Průběžný systém byl zaplevelen nekonzistentním prvkem přímé asignace 1% hrubé mzdy od dětí k rodičům, což v systému založeném na sdílení rizik vytváří ostrůvek individuálního rizika, kdy rodič v důchodu doplácí na to, že jeho dítě zrovna vychovává další generaci nebo se dosud připravuje na zaměstnání či je již samo příjemcem starobního důchodu. O situaci, kdy dítě pracuje v zahraničí, je invalidní či zemře před nárokem rodiče na důchod ani nemluvě. Reformu veřejného pilíře doporučujeme koncipovat následujícím způsobem:

- *oddělit z dnešního tzv. sociálního pojištění část připadající na zajištění starobních důchodů (v dnešních poměrech vychází 15,5 % superhrubé mzdy zaměstnanců),*
 - *diferencovat odvody na starobní důchody podle počtu aktuálně vychovávaných dětí.*
- Lze vyjít z principu, kdy se z příjmů obou rodičů oddělí část připadající na děti, a ta*

by nepodléhala odvodu na starobní důchod. Vztaženo k celkové mzdě (při zohlednění současné struktury plátců podle počtu vychovávaných dětí) by tento princip mohl vést např. k těmto sazbám (fiskálně neutrálně): základní sazba 18 %, člověk/pár vychovávající jedno dítě by odváděl 13 %, při dvou dětech 9 %, třech dětech 6 %, čtyřech a více dětech 4 %. Toto řešení snížené sazby odvozené od příjmu nezvýhodňuje rodiče, kteří příjem z výdělečné činnosti nemají, je tedy zamezeno zneužívání tohoto prvku osobami, jejichž hlavním příjmem jsou sociální dávky.

- *diferencovat výměru důchodu zápočtem odlišného procenta redukováného vyměřovacího základu v letech péče o dítě (max. 26 let na dítě), základní zápočtové procento za každý rok pojištění by se v průběhu 20 let snížilo z 1,5 % na 1,1 % (o 0,02 % ročně), v roce péče o dítě by za každé dítě bylo zápočtové procento bonifikováno 0,5 %. Přechodné období zavedení bonifikace za péči o dítě k základnímu procentu (postupný růst procenta bonifikace po 0,05 % ročně) by bylo 10 let. Velmi podstatný prvek pro stabilitu systému: v době, kdy bude v důchodu generace s nižší porodností a tím s méně plátců, budou díky tomuto opatření nižší celkové náklady na průběžný systém, čímž se zajistí jeho finanční stabilita při demografických výkyvech. 20leté přechodné období pro snížení základního zápočtového procenta je proto, aby si bezdětní stihli dospořit na srovnatelnou výši důchodu. Zkrácené 10leté období pro bonifikaci je z toho důvodu, že rodiče s odrostlými dětmi v předdůchodovém věku by platili vyšší odvody – nevyužijí snížených odvodů, je tedy spravedlivé, aby se jim to kompenzovalo dřívějším nástupem bonifikace. Systém je koncipován tak, aby rodič dvou dětí měl průměrné zápočtové procento 1,6 %, bezdětný 1,1 %. Jelikož procentní výměra činí cca 80 % celkové výměry, dopad tohoto řešení je o 5 % vyšší výměra pro rodiče 2 dětí než dosud a o 20 % nižší výměra pro bezdětného).*
- *zavést sdílení vyměřovacích základů mezi manželi, tj. rozdělit sloučený vyměřovací základ na půl pro manžela a půl pro manželku,*
- *náhradní dobu z titulu péče o děti řešit současnou formou náhradní a vyloučené doby, čímž bude pečujícímu rodiči započtena vyšší z částek 1) průměrný vyměřovací základ za celou jeho profesní kariéru jako dosud nebo 2) za posledních 12 měsíců ekonomické aktivity,*
- *zrušit přímou asignaci 1 % od dětí k rodičům,*
- *odvody na pokrytí pozůstalostních a invalidních penzí vybírat odděleně. Výše odvodu například 5,5 % ze superhrubé mzdy,*

- *zastropování odvodů na starobní důchody je možné ponechat na 4 násobku průměrné mzdy (v režimu odvodu z objemu mezd), zastropení odvodů na pozůstalostní a invalidní penze lze zrušit.* Odstranění degrese zdanění lze řešit buď zavedením progresivní daně nebo nastavením odvodů jako slevy z daně (daň zahrnuje sociální odvody). V případě snižování stropu na sociální odvody např. na dvojnásobek průměrné hrubé mzdy je nezbytné řešit odvod jako slevu na dani.
- *klíčovým faktorem pro nastavení systému z pohledu příspěvkové zásluhy (úprava základní výměry, redukčních hranic a procent redukce) je pečlivé vyhodnocení úhrnného náhradového poměru v příjmových skupinách.* Odlišná doba placení pojistného a zejména odlišná doba dožití může výrazně ovlivnit úhrnné náhradové poměry jednotlivých příjmových skupin (poměr odvedených částek a obdrženého důchodu za celý život).

Uvedeným způsobem usilujeme o:

- zachování kontinuity českého důchodového systému,
- zachování míry příspěvkové solidarity ve veřejném průběžném důchodovém systému,
- řešení demografického rizika systémovým řízením nákladů průběžného systému podle porodnosti generace v důchodu (závislost výměry důchodu na odvodech a vychovaných dětech)
- oddělení sociální složky důchodového zabezpečení (pozůstalostní a invalidní důchody) od starobních penzí,
- snížení diskriminace rodičů v důchodovém systému, kdy děti rodičů musí plně financovat nejen důchody svých rodičů, ale i jejich bezdětných vrstevníků,
- zvýšení osobní odpovědnosti lidí za důchodové zabezpečení – alternativně výchova nové generace a vyšší podíl důchodu z veřejného prvního pilíře nebo bez výchovy nové generace a financování úlevy rodičům na sociálních odvodech v době péče o dítě a zvýšení podíl vlastního důchodu ze svého penzijního kapitálového spoření (dobrovolného) v penzijních fondech či jinými investicemi,
- vyšší zapojení OSVČ do veřejného průběžného systému (sjednocení sazeb odvodů na starobní důchody v kombinaci s omezením nákladových paušálů, sazby odvodů sjednoceny k základu superhrubé mzdy u zaměstnance a 80 % hrubého zisku u OSVČ – podrobněji v kapitole 10).

K provozu penzijního C&C PAYG není třeba nová instituce, postačí Česká správa sociálního zabezpečení.

3.2. Druhý pilíř – opt-out

Z principu nesouhlasíme s oslabováním příjmů veřejného průběžného systému. V případě zavedení 2. pilíře středo-pravicovou vládou by byla žádoucí tato opatření:

- v případě právní průchodnosti se 2. pilíř zcela zruší. V případě, že by zrušení mělo za následek rizikové arbitráže, lze provést následující změny ve 2. pilíři.
- *založit veřejnoprávní neziskový penzijní fond pasivního investování indexového typu s minimálními poplatky za správu aktiv (do 0,3 % aktiv – včetně správy klientského kmene), bez kapitalizace 10 % výnosů, se zvážením možnosti státní garance kladné reálné nuly (tj. se zohledněním inflace) za celé období správy aktiv, čímž stát převezme riziko znehodnocení úspor (případný negativní dopad částečného znehodnocení úspor jednotlivého důchodce ponese celá společnost),*
- *snížit míru opt-outu na nejnižší průchodnou míru (např. 0,5 %) s povinností přispívat z vlastních zdrojů do celkové částky 5 % hrubé mzdy, se souběžným zrušením redukce důchodu z veřejného pojištění,*
- *dalším krokem by mohlo být sloučení se 3. pilířem (nahrazení vyvedené částky dotací z jiných zdrojů).*

Tyto úpravy zajistí, že 2. pilíř bude výhodný pro všechny, kdo si budou chtít na důchod ve 2. pilíři spořit, zároveň sníží výpadek v průběžném systému a bude více motivovat soukromé fondy ke zhodnocování úspor obyvatel.

Poskytovatelé navrhovaného důchodového spoření (penzijní společnosti) musí ve svém podnikatelském záměru počítat s faktem, že produkt důchodového spoření se může stát od roku 2015 plně dobrovolným (ve smyslu možnosti kdykoliv do systému vstoupit a kdykoliv z něj vystoupit).

3.3. Třetí pilíř

Součástí tzv. třetího penzijního pilíře je dnes u nás penzijní připojištění se státním příspěvkem a soukromé kapitálové životní pojištění. *Zákonem o doplňkovém penzijním spoření směřuje středo-pravicová vláda k reformě penzijního připojištění podle představ dnešních penzijních fondů, které mají být transformovány na penzijní společnosti – a mají tak být fakticky základem pro prosazení (pokračování) dnešní oligopolní struktury penzijních fondů, jež má navíc převzít i poskytování důchodového spoření ve zřizovaném druhém penzijním pilíři. Dosavadní penzijní fondy budou přeměněny na „transformované fondy“, provozované penzijními společnostmi, do nichž již nebude možno vstupovat.*

Zakonzervování původních fondů (nemožnost změnit fond) výrazně sníží soutěžní motivaci fondů ke zhodnocování prostředků uložených v zakonzervovaných fondech. To je naprosto zásadní věc, která dopadne negativně na všech 4,5 mil. současných klientů těchto fondů a snížením výnosů je bude nutit přejít k rizikovějším novým fondům. Je třeba upravit pravidla u zakonzervovaných fondů tak, aby klient mohl přecházet z jednoho fondu tohoto typu do jiného fondu téhož typu. Tím bude zajištěno alespoň minimální konkurenční prostředí zakonzervovaných fondů nutící fondy dosahovat výnosy.

Podle koncepce třetího pilíře budou penzijní společnosti zřizovat povinný konzervativní fond a další „účastnické fondy“. Vláda navrhuje zachovat v tomto pilíři státní příspěvek (s pozměněnou konstrukcí) i stávající daňové výhody penzí, což je celosvětově raritní a hlavně úroveň této státní podpory je nejvyšší na světě. S reformou penzijního připojištění na systém investičních účastnických fondů přitom padá poslední možný důvod pro zvýhodnění tohoto produktu oproti soukromému životnímu pojištění či běžným investičním fondům. Nově navrhované produkty (fondy) třetího penzijního pilíře, poskytované penzijními společnostmi, jsou běžně existujícími produkty, nabízenými již delší dobu životními pojišťovnami (bez státního příspěvku). Úprava motivace navíc postihuje lidi s nejnižšími příjmy, neboť výrazně zvyšuje minimální nutný příspěvek do penzijního fondu, u něhož lze využít státní podporu.

Doporučujeme nastolit rovné podmínky pro všechny poskytovatele spořicíh a penzijních produktů ve třetím pilíři. Daňové výhody budou postupně omezeny a skutečné penzijní produkty budou dostávat státní příspěvek v omezené výši. Uspořené prostředky mohou vylepšit bilanci státního rozpočtu.

Přijatelnou reformou dnešních penzijních fondů je jejich povinná transformace na životní pojišťovny. Jakožto doplňkovému zajištění na stáří bude muset *poskytovatel nabídnout dvě možnosti výplat, anuitu, případně anuitu s pozůstalostním prvkem, a dlouhodobý výplatní plán.* Na tyto dlouhodobější způsoby čerpání úspor bude vázána státní podpora. Při volbě jednorázové výplaty se státní příspěvek vrací do rozpočtu.

Převažujícím typem penzijních fondů ve světě jsou neziskové instituce a nadace, poskytující podnikové penze (*occupational schemes*). Tzv. Penzijní směrnice EU ukládá umožnit volný přístup podnikových penzijních institucí, fungujících na fondovém principu, na trhy členských zemí, a to v zájmu snižování nákladů těchto institucí, za nediskriminačních podmínek.

Doporučujeme uložit těmto fondům/pojišťovnám povinnost nabízet zvláštní penzijní/pojistné plány pro připojištění zaměstnancům, kteří vykonávali po dlouhou dobu

těžké fyzické práce a rizikové profese, financované povinným příspěvkem zaměstnavatele ve výši cca 3 % pojistného. Z těchto zdrojů umožnit vyplácet „překlenovací“ starobní důchody po dobu maximálně 10 let do dosažení státem stanoveného důchodového věku.

U náročných fyzických profesí na rizikových pracovištích, u nichž je doložen vliv na kratší dobu dožití, budou prostředky na poskytování překlenovacích důchodů zajišťovány formou vyvedení plateb z průběžného systému na individuální kapitalizovaný účet. Důvodem je zachování principu ekvivalence úhrnných odvodů na sociální pojištění za celou profesní kariéru a úhrnného obdrženého důchodu při kratší době dožití.

4. Úhrnný náhradový poměr

Další bolestí současného systému je schematický přístup k výpočtu náhradových poměrů. Z těchto výpočtů je pak usuzováno na míru solidarity systému. Je třeba ale mít na paměti odlišnou dobu dožití jednotlivých příjmových skupin a odlišnou dobu pracovní aktivity od jejího zahájení do dosažení důchodového věku.

Délka života závisí nejen na pohlaví, ale i na dosaženém vzdělání, potažmo příjmové úrovni. Délka života vysokoškolsky vzdělaných osob (a tedy i doba, po kterou budou pobírat důchod) je o několik let vyšší než délka života osob s pouze základním vzděláním nebo vyučených. Schematicky počítaný náhradový poměr pro jednotlivé příjmové kategorie nezohledňuje ani různou dobu pobírání důchodu, ani procento osob, které se důchodu vůbec nedožijí, ani počet let pracovní aktivity. Při zohlednění těchto odlišností může být kumulovaný náhradový poměr u vysokopříjmových skupin dokonce lepší než u nízkopříjmových. To by znamenalo, že současnou úpravou výpočtu důchodu byla dokonce obrácena solidarita, tj. že déle pracující nízkopříjmoví dotují déle žijící vysokopříjmové. Už z tohoto důvodu je další posilování příspěvkové zásluhovosti velmi diskutabilní a je nezbytné při dalších změnách systému tyto faktory zohledňovat.

5. Věk odchodu do důchodu

S rostoucí střední délkou života a let prožitých ve zdraví je nutno akceptovat potřebu postupného zvyšování věkové hranice nároku na starobní důchod. Jednou z možností je navázat dobu odchodu do důchodu na střední délku života. Zároveň je ovšem třeba rozšiřovat prostor pro individuální rozhodnutí, kdy odejít do důchodu, a nechápat tento odchod jen jako jednorázovou záležitost, to jest náhlý přechod z plného zaměstnání do plného starobního důchodu. I vzhledem k tomu, že střední délka života se velmi podstatně liší v závislosti na socioekonomickém postavení člověka.

Je doporučeno postupně zpružnit podmínky odchodu do důchodu s tím, že bude upřednostňovat takové systémové nástroje, které budou občany motivovat k prodlužování jejich pracovní aktivity, mimo jiné v podobě částečných pracovních úvazků. Je vhodné věnovat velkou pozornost způsobu výpočtu předčasných důchodů a přesluhování tak, aby zároveň umožňoval dřívější odchod do důchodu s přiměřeným dopadem na jeho výši a zároveň motivoval k pracovní aktivitě. Například je možné se řídit zásadou, aby průměrná celková vyplácená částka během období, kdy důchodce pobírá důchod, bude nezměněná při různých věkch odchodu do důchodu.

Nástrojem na uvolnění hranice důchodového věku budou odlišné výměry důchodů při dřívějším či pozdějším odchodu do důchodu se zohledněním očekávané doby pobírání důchodu i výpadku v odvodech či vyšších odvodů způsobených dřívějším či pozdějším nástupem do důchodu. U rizikových profesí s prokazatelně kratší průměrnou dobou dožití lze umožnit těmto profesím vyvedení části pojistného na soukromý důchodový účet sloužící k pokrytí doby před získáním nároku na státní důchod či na posílení příjmu při snížené výměře předčasného důchodu.

Doporučujeme na základě aktualizovaných populačních a ekonomických prognóz iniciovat zpřesňování hranice věku odchodu do důchodu. Důchodový věk může například být změněn tak, aby poměr mezi průměrného počtu let v důchodu a průměrného počtu let v produktivním věku byl konstantní.

6. Souvislost důchodové reformy s rodinnou politikou

Důchodové pojištění je spjato s mnoha dalšími součástmi sociálního systému, například s politikou zaměstnanosti, s politikou bytovou či vzdělávací, nicméně nejvíce s politikou populační a rodinnou. Nejlepší důchodovou politikou je robustní rodinná politika. Lidé, kteří se rozhodli mít děti, přispívají do důchodového systému hned dvakrát: jednak svými příspěvky do sociálního pojištění, a dále svojí péčí o děti – budoucí plátce do tohoto systému. Průběžný systém funguje na principu, kdy ekonomicky aktivní jedinec živí své předky a vychovává potomky, kteří poté přebírají tuto štafetu. Obě složky investice do tohoto systému (platba předkům a náklady na výchovu dětí) jsou z hlediska fungování celého systému naprosto rovnocenné a nezastupitelné.

V rozporu s tímto zjevným faktem bylo na průběžný penzijní systém nahlíženo jako na kapitálový, odvozený výhradně od plateb předkům (odvedeného pojistného). Ať jsou platby nazývány pojistným nebo nefinančně definovaným příspěvkem, sám název nemůže popřít průběžný princip systému.

Tuto systémovou chybu obsahují průběžné systémy v celé EU, ať už se jedná o náš typ průběžného systému nebo varianty NDC. Ignorování investice do výchovy nové generace tak zákonitě vede k tomu, že veškeré pokusy o stabilizaci průběžných systémů kolabují v důsledku předchozího poklesu porodnosti, a politické reprezentace se uchylují k velmi drahému a riskantnímu přechodu na skutečný kapitálový systém. Bohužel tento přechod klade obrovské nároky na finance především rodičů, protože kromě financování svých předků a výchovy dětí jim vzniká další náklad v podobě spoření na vlastní stáří. To může vést k dalšímu snižování porodnosti. Navíc při současných stále častějších globálních turbulencích na stále více virtuálních finančních trzích může být otázka jednoho týdne, kdy se kapitálový systém zhroutí a bude nutné okamžitě přejít zpět na přirozenější průběžný systém.

Považujeme za naprosto zásadní důsledně a funkčně zakomponovat faktor výchovy dětí do průběžného důchodového systému nejen proto, aby se zlepšil demografický vývoj, ale zejména proto, aby průběžný systém byl rezistentní vůči populačním výkyvům. Navržené řešení automaticky mění podíl průběžného systému a kapitálového systému podle toho, zda je v důchodu generace s vyšší nebo nižší porodností. Automaticky vytváří rezervní kapitál (doplňkovými dobrovolnými úsporami bezdětných) při poklesu porodnosti pro využití v době, kdy se generace s nižší porodností a tím s méně plátců na jejich důchody dostane do důchodového věku. Naopak, pokud je v důchodu generace s vyšší porodností, není zatěžována vytvářením dodatečných rezerv, neboť dostatečně silná nástupnická generace je uživí v rámci průběžného systému.

7. Vícegenerační udržitelnost důchodového systému:

Děti sice obnášejí krátkodobé výdaje pro stát, ale dlouhodobě přivádějí příjmy. Přínos dětí do společnosti se ukazuje až při rozpočtovém horizontu dvou až tří generací, jelikož děti v období před pracovním věkem přinášejí státu a rodičům pouze výdaje. Pokud se rozpočtový horizont posune na vícegenerační pohled, změní se rozpočtová perspektiva dětí z „nákladového“ pohledu na „výnosový“ pohled. Dobrá rodinná politika, která má za výsledek vyšší porodnost a následnou větší pracovní sílu (ale i poptávku), má kladný vliv na dlouhodobou udržitelnost fiskální politiky. *Dlouhodobá fiskální udržitelnost lze měřit indikátorem S2* používaným Evropskou unií. Tento indikátor určí výši rozpočtové korekce potřebné pro dlouhodobé stabilizování veřejných financí v procentech z HDP.¹

¹ Pro více informace, viz report EU [zde](#).

8. Ekonomická diskriminace rodičů v důchodovém systému:

Úhrnné důchodové zabezpečení rodičů je horší než u bezdětných nebo „jednodětných“ osob. Kvůli výdajům na děti mají rodiče objektivně ztíženou možnost spořit. Přímé výdaje pro jedno dítě pro průměrnou rodinu s dvěma dětmi do věku 24 let dítěti jsou odhadnuté na více než 2 mil. Kč.² Navíc důchody z průběžného systému financuje výhradně nástupnická generace, na jejímž vzniku se bezdětní podíleli zlomkem toho, co rodiče. Přesto mají v současném systému bezdětní nárok na stejný podíl na výnosu této investice do budoucí generace jako rodiče. Ve skutečnosti je tak důchod bezdětných státní dotací bezdětným.

Domníváme se, že *podobně jak Ústava chrání právo občana na bezplatnou zdravotní péči, aby nemusel ekonomicky trpět ze zhoršení svého zdravotního stavu, podobně by občan měl mít právo si založit rodinu se dvěma až třemi dětmi, aniž by nemusel ekonomicky výrazně trpět.*^{3 4}

Vysoké důchody a nízká státní podpora rodin ovlivňuje porodnost negativně.⁵ Jelikož snížení důchodů nepřijde v úvahu měla by se z důvodu podpory dlouhodobé udržitelnosti důchodového systému zajistit adekvátní podpora rodin s dětmi. Pro snížení ekonomické diskriminaci rodin a posílení jejich postavení v důchodovém systému a zároveň jako příprava pro snížených příjmů důchodového systému v období 2030–2070 se, kromě výše navržené zvýhodnění rodin s dětmi v důchodovém systému, navrhuji následná opatření.

9. Doporučené posílení rodinné politiky

Kromě již platných úprav a výše uvedené změny v odvodech a výměře důchodu podle vychovávaných dětí se nabízí přijetí kombinace několika z nabízejících se dalších podpůrných opatření:

- V souladu s představami EU je třeba posílit veřejné instituce péče o děti předškolního věku. Jesle a školky by měly mít možnost poskytnout místa pro děti podle barcelonských cílů: 90 % dětí od 3 let do školního věku a 33 % dětí mladších tří let.⁶ Předškolní péče by měla být kvalitní, aby se děti dobře vyvíjely z kognitivního a sociálního hlediska.

² Viz [zde](#) a [zde](#). K této hodnotě se může přičítat hodnota neplacené práce pro výchovu dítěti ve výši 40% výdajů na dítě. Pro hodnocení neplacené práce viz [zde](#) a [zde](#).

³ Rodiny nemají tolik dětí kolik by chtěli mít hlavně z ekonomických důvodů, viz Tabulka 14 [zde](#).

⁴ Pro studie, které argumentují že kvalita života člověka se v průměru snižuje tím více děti člověk má, z důvodu zhoršené ekonomické situace a sociálního statusu, viz [zde](#) a [zde](#).

⁵ Viz [zde](#), [zde](#) a [zde](#).

⁶ Viz s. 12 (13) [zde](#).

- peněžitá pomoc v mateřství, porodné a rodičovský příspěvek lze sloučit do jedné dávky. Příspěvek by měl zabezpečit náhradový poměr ve výši 100 % průměrného čistého příjmu rodiče v posledních 12 měsících před odchodem na mateřskou dovolenou zastropovaný na 150–200 % průměrného hrubého příjmu, po dobu až 24 měsíců, s možností flexibilního rozložení čerpání úhrnné sumy dle potřeb rodiny.⁷
- podpora flexibilních a částečných pracovních úvazků se stejnou mírou zabezpečení jako plné pracovní úvazky zejména legislativně. Aktivně podpořit začleňování matek na pracovním trhu po ukončení rodičovské dovolené. Investované částky se vrací do státního rozpočtu díky vyššímu začleňování matek na pracovním trhu. Česká republika je mezi státy EU s nejnižší zaměstnaností matek s dětmi do 6 let.
- zvážit zda nerezervovat 2 měsíce rodičovské dovolené pro každého z rodičů,
- sjednotit daňovou slevu na poplatníka, vyživovanou osobu a dítě na jednu částku a tím odstranit takové abnormality jako je vyšší uplatněná sleva u bezdětného páru než u matky se dvěma dětmi,
- v případě zavedení progresivního zdanění zdaňovat progresivně příjem na osobu, nikoliv příjem domácnosti rozpočtený pouze na rodiče, tj. zohlednit počet vychovávaných dětí ve stanovení pásma progresivního zdanění,
- znovu zavést nízkouročené novomanželské půjčky na podporu vlastního i nájemního bydlení mladých rodin s odpočty splátek za děti – provozovatel půjček ČMZRB.

Výše uvedená opatření nejen vedou k zajištění dlouhodobé stability důchodového systému tím, že si rodiče mohou ekonomicky dovolit děti, ale vede také k navýšení zaměstnanosti žen, potažmo ke zvýšení příjmů do státní pokladny včetně posílení důchodového systému.⁸ Opatření dále sníží propad životní úrovně rodiny při narození dítěte a ztlumí dopad zvýšení snížené sazby DPH na dostupnost bydlení mladých rodin.

Pro zjišťování dobré podpory rodin může být vhodné provádět dotazovací šetření mezi rodiči a osobami ve věku před založením rodiny (např. osoby mezi 18 a 40 lety), které bude zkoumat, jak by rodiče sami si přáli, aby podpora rodin byla uspořádaná, a zjišťovat, jak ekonomika ovlivňuje rozhodnutí rodičů pořídit si další děti.

10. Postavení OSVČ v průběžném systému

V současné době je průměrný odvod OSVČ na sociální pojištění poloviční než u zaměstnance. Je to způsobeno dvěma klíčovými faktory:

⁷ Je možné se inspirovat švédským systémem rodičovských příspěvků viz [zde](#).

⁸ Pro více informací o doporučované politice, viz [zde](#).

- vysoké paušální daňově uznatelné náklady (40 až 80 % příjmů)
- nižší sazba odvodu (14% hrubého zisku po odečtení nákladů)

Výpadek příjmů průběžného důchodového systému jen díky této deformaci činí právě tolik, jak velký je deficit důchodového účtu, tj. kolem 30 mld. Kč ročně. Reforma současné vlády nejenže ponechává současné, v evropském měřítku unikátní, paušály, ale dále výrazně snižuje sazbu sociálních odvodů ze 14 % na 6,5 %! Jen díky stanovení minimálního sociálního odvodu ve výši kolem 2000 Kč nedojde k naprostému výpadku příjmů průběžného systému ze strany OSVČ. I tak se průměrný odvod OSVČ přiblíží částce cca 3000 Kč měsíčně, což by při úměrně vyměřeném důchodu stačilo na důchod pouze ve výši cca 5000 Kč. Současná vláda tedy tímto krokem chce buď zvýšit dotování OSVČ v důchodu ze strany zaměstnanců nebo uvrhnout OSVČ v důchodu do bídy. Zároveň tím způsobí další výpadek v příjmech důchodového účtu v objemu cca 10 mld. Kč. Využije-li OSVČ možnost opt-outu a asignace rodičům, sníží se odvod ze 6,5 % hrubého zisku na pouhých 2,5 %. Ve srovnání se zaměstnancem (17,9 % superhrubé mzdy při využití opt-outu i asignace rodičům) je to 7x méně, a to i bez zohlednění paušálních nákladů. Toto nastavení jednoznačně nahrává „zaměstnavatelům“ najímajícím „zaměstnance“ na živnostenský list, tzv. švarcsystém. Poškozuje skutečné podnikatele účtující náklady, zaměstnance a zaměstnavatele, kteří zaměstnávají své zaměstnance na pracovní poměr, ale v konečném důsledku i pracovníky na živnostenský list. Tato disproporce výrazně deformuje pracovní trh.

Řešení postavení OSVČ v důchodovém systému:

- snížení paušálních daňově uznatelných nákladů na úroveň o něco nižší než odpovídá reálným nákladům jednotlivých skupin profesí (např. na 25 % pro běžné profese, 40 % pro řemeslníky a zemědělce a na 15 % pro osoby podnikající podle zvláštních předpisů). Absolutní výše paušálu se omezení na stanovené procento průměrné roční hrubé mzdy (např. 40 %). Pro začínající podnikatele v prvních 3 letech podnikání bude využitelná výše paušálu dvojnásobná.
- nejedná se o zvýšení daňové zátěže, ale eliminaci neoprávněně nezdaněných příjmů,
- uvedené řešení naplňuje původní záměr paušálů, tj. zjednodušit účetnictví malým a začínajícím podnikatelům. Navíc sníží atraktivitu švarcsystému a v kombinaci s úpravou odvodu na sociální zabezpečení zvýší příjmy důchodového účtu.
- sjednocení sazeb odvodu se zaměstnanci (zaměstnanci mají dnes sazbu 20,8 % ze superhrubé mzdy, z té je cca 15,3 % na starobní důchody a 5,5 % na pozůstalostní a invalidní důchody). Pro OSVČ by byla stanovena sazba zohledňující reálné průměrné rozdělení výnosů na mzdové náklady a hrubý zisk u firem (např. při průměrném

poměru mzdových nákladů a hrubého zisku firem 4:1 by celková sazba sociálního pojištění měla být 20,8 % z vyměřovacího základu ve výši 80 % hrubého zisku. Tento vyměřovací základ by poté byl evidován v zápočtovém listu důchodového zabezpečení).

11. Klíčové ukazatele důchodového systému

Pro prosazování udržitelné důchodové reformy je vhodné použít ukazatele dlouhodobého ekonomického vývoje a zavádět alternativní ukazatele, které vypovídají o kvalitě života jednotlivých skupin občanů lépe než HDP. Ukazatele by každoročně aktualizoval ČSÚ.

Schodek udržitelnosti – ukazatel fiskální udržitelnosti

Je nutné sledovat ukazatele s dlouhodobějším horizontem, na které má vliv demografický vývoj. Ukazatel fiskální udržitelnosti je postaven na generačním účetnictví. Tento indikátor nevyhodnocuje děti pouze jako okamžitý náklad společnosti, ale i jako budoucí produktivní prvek s pozitivním vlivem na fiskální bilanci. Dlouhodobou fiskální udržitelnost lze měřit indikátorem S2 používaným Evropskou unií.⁹

Celková výše veřejných výdajů pro rodiny s nezletilými dětmi, svobodné matky, důchodce, ale zejména bezdětné osoby i zpětně, ideálně od roku 1990. Česká republika dosud nepřijala sjednocenou metodiku výpočtu výdajů na rodiny s dětmi na národní úrovni, která umožňuje sledovat celkové výdaje státu na rodiny s dětmi, včetně daňových výhod. Zcela chybí sledování celkových veřejných výdajů na podporu bezdětných a jedno-dětných osob v důchodovém věku (důchodové zajištění a zdravotní péče).

Doplňování soustavy národních účtů o účty „kvality života“:

Měření mohou zahrnovat jak objektivní ukazatele (míru úspor, míru zadlužení, uplatnění na trhu práce v relaci ke vzdělání, spotřební úroveň), tak subjektivní ukazatele (spokojenost s faktory života případně frekvence negativních emočních zážitků).¹⁰ Měření by pomohlo sledovat rozdíly v uspokojení potřeb jednotlivých skupin obyvatel a sledovat vývoj v čase.¹¹ Měření kvality života může taky poskytnout podklady pro účinnější politické rozhodování o

⁹ Viz report EU [zde](#) a detailní popis generačního rozpočtování pro výpočet fiskální udržitelnosti [zde](#).

¹⁰ Měření kvality života podporují např. Joseph Stiglitz, Amartya Sen a Daniel Kahneman [zde](#) (str. 57) a [zde](#).

¹¹ Například rodiče mají z důvodu ekonomické diskriminaci horší kvalitu života než bezdětní, viz [zde](#).

důchodové reformě a zdvodnění, proč je vhodné v souvislosti s reformou zvýšit podporu rodičům.¹²

Zveřejňování všech podkladů pro důchodovou reformu:

Výpočty, které slouží jako základ důchodové reformy prosazované Bezděkovou komisí nebyly zveřejněny úplně. Například nebyly zveřejněné výpočty demografických scénářů či vývoj výdajů na důchodového systému k HDP. Tím byla zablokována možnost veřejné kontroly a oponentury těchto podkladů a výpočtů. *Z tohoto důvodu je zásadní, aby důchodová reforma byla tvořena průhledně a v těsné spolupráci s odbornou veřejností.*

12. Chybné návrhy současné vlády

Za principiálně špatné a nepřijatelné považujeme následující kroky současné vlády:

- Malá důchodová reforma: parametrické změny, které mají vliv na náhradový poměr, aniž by se promítly do výpočtového vzorce. Jedná se zejména o
 - prodlužování rozhodného období (samotné prodlužování není problém, problémem je to, že prodlužování má dopad na vyměřovací základ, takže dochází k neopodstatněnému snížení výměry důchodů),
 - prodlužování minimální doby pojištění (evropsky unikátní postup, druhý stát s nejdelší minimální dobou ji má výrazně kratší než je cílový stav úpravy),
 - prodlužování věku odchodu do důchodu bez adekvátních opatření pro rizikové profese a procesu zpřesňování na základě demografického vývoje,
 - samotný výpočtový vzorec, který zvyšuje příspěvkovou zásluhovost natolik, že celkový důchodový výnos déle žijících osob s mírně nadprůměrnými příjmy pravděpodobně přesáhne tentýž ukazatel u osob nízko příjmových s kratší dobou dožití (vztaženo k odvedených příspěvkům). Je nezbytná důkladná analýza vztahu zohlednění příspěvkové zásluhy a očekávané doby dožití.
- financování důchodové reformy prostřednictvím DPH je záminkou; zvýšení DPH slouží ke zvýšení daňového výběru bez konkrétního účelu, pokrývající i výpadky z příjmů sociálního pojištění OSVČ, úlevy v odvodech zaměstnavatelů či změny ve zdanění dividend. Financování důchodů prostřednictvím DPH je nesmysl, protože při kompenzacích důchodcům dopadne opět na výdělečně činnou část populace, zejména

¹² Pro přehled jak statistický úřad konkrétně může postupovat při měření kvality života, viz [zde](#).

rodiny s dětmi, takže ve skutečnosti má charakter přímé daně. Tomu odpovídá i výsledek úpravy, kdy výnosy zvýšení DPH z velké části pohlítí kompenzace.

- Opt-out a zavedení 2. pilíře. Nesystémový přístup výhodný jen pro příjmově silnější – při současném zvýšení příspěvkové zásluhovosti v průběžném pilíři je další podpora nemravná. Model 3 % opt-out + 2 % vlastních prostředků ve skutečnosti pro vysoko příjmové znamená další státní dotaci. Díky principu redukčních hranic je způsob krácení nároku z průběžného systému nevýhodný u nižších příjmů, ale výhodný u vysokých. Navíc je velmi problematické umísťovat prostředky na stáří do ziskového sektoru, když ve vyspělém zahraničí většina prostředků je alokována ve fondech neziskových organizací. Nesmyslné je rovněž nutit občany svěřit své úspory nově zřizovaným fondům bez vlastní historie.
- Asignace od dětí rodičům v důchodu. Tento individualistický prvek v solidárním systému je nekonzistentní. Diskriminuje rodiče, jejichž děti zemřely, rodiče invalidních dětí, dětí pracujících v zahraničí, dětí připravujících se na zaměstnání, dětí, které již také pobírají starobní důchod, dětí vychovávajících další generaci apod. Vnáší do solidárního systému prvek individuálního rizika nezávislého na vůli starobního důchodce.
- Odstranění kladné nuly ve 3. pilíři (žádoucí je garantovat alespoň kladnou reálnou nulu za dobu spoření, což odstraní obavy fondů z omezování jejich investičních strategií na vysoce konzervativní z důvodu každoroční nuly). Navíc toto řešení alespoň částečně omezí přenesení investičního rizika na koncového klienta. Rovněž zakonzervování stávajících fondů rozhodně nepřidá na dlouhodobé důvěryhodnosti penzijních fondů a citlivě zasáhne dosavadní milióny spořících díky odstranění motivace fondů zajišťovat výnosy.
- Úprava pravidel podpory ve 3. pilíři způsobuje, že lidé s nízkými příjmy, kteří nemají 300 Kč na rizikové investování na důchod, o jakoukoliv podporu přicházejí.
- Snížení odvodů OSVČ na sociální zabezpečení, které nadále podvazuje příjmy důchodového systému. Neobstojí ani argument, že OSVČ budou mít nižší důchody, protože díky způsobu výpočtu spadnou i movitější OSVČ do solidárního pásma, tudíž jejich poměr obdrženého důchodu a odvodů bude nedůvodně vysoký (více než 2x)
- Sloučení všech odvodů zaměstnavatele do jediného – vytváří nepřehledný systém financování solidárních systémů. Odvod z úhrnu mezd není problém, ale měl by být rozčleněn podle účelu použití i v situaci, že jednotlivé solidární systémy jsou provázány se státním rozpočtem.

Příloha 1: Demografický vývoj České republiky

Věkové složení obyvatelstva závisí především na vývoji počtu narozených dětí. Tento vývoj byl značně nerovnoměrný, období s vysokým počtem narozených dětí se střídala s obdobími nízké porodnosti. Proto je i věkové složení populace značně nepravidelné. Některé věkové skupiny jsou velmi početné (např. 30–39 letí – osoby narozené v 70. letech), v jiných věkových skupinách je počet obyvatel daleko menší (např. 10–14letí – osoby narozené na přelomu tisíciletí.)

Nepravidelná věková struktura bude mít mimo jiné za následek nepravidelný vývoj poměru počtu důchodců ku počtu osob v produktivním věku, což může v budoucnu způsobit nestabilitu důchodového systému. Demografický vývoj a jeho výkyvy lze však poměrně přesně a s dostatečným předstihem předpovědět a včas navrhnout potřebná opatření vedoucí ke snížení jeho dopadů na důchodový systém.

Předpoklady demografické projekce obyvatelstva ČR

Projekce byla vypočtena ve třech variantách: minimální, střední a maximální. Ve všech variantách se předpokládá stejný další růst délky života s postupným snižováním tempa tohoto růstu. Do roku 2050 by střední délka života mužů měla vzrůst na 83,4 roku, do roku 2100 na 88,4 roku. Předpokládané hodnoty střední délky života žen jsou 88,4 v roce 2050, resp. 93,4 v roce 2100.

Minimální varianta předpokládá pokles úhrnné plodnosti (počtu dětí na 1 ženu) na 1,4 a pokles ročního migračního přírůstku na 10 tisíc osob. Střední varianta uvažuje postupný nárůst úhrnné plodnosti na 1,7 a migrační přírůstek 25 tisíc osob ročně. Maximální varianta počítá s postupným nárůstem úhrnné plodnosti až na 2,0 a s nárůstem ročního migračního přírůstku na 40 tisíc osob ročně.

Hlavní výsledky demografické projekce obyvatelstva ČR

Podle minimální varianty by počet obyvatel poklesl do roku 2050 zhruba na 9,5 miliónu osob, do roku 2100 na 6,5 miliónu. Střední varianta by znamenala zachování počtu obyvatel zhruba na současné úrovni. Při obou variantách by byl počet narozených trvale nižší než počet zemřelých, přirozený úbytek obyvatelstva bude ve střední variantě kompenzován trvalou imigrací. Podle maximální varianty by počet obyvatel vzrostl na 12 miliónů do roku 2050 a na 14 miliónů do konce tohoto století.

Jako charakteristika zátěže průběžného důchodového systému se často udává počet osob v důchodovém věku na 100 osob v produktivním věku resp. obrácený poměr: počet osob v produktivním věku na 1 důchodce. Za osoby v produktivním věku považujeme všechny osoby od 20 let do důchodového věku. Přitom důchodový věk uvažujeme trvale rostoucí podle současné právní úpravy.

Ani trvalé zvyšování důchodového věku nezabrání určitému nárůstu počtu důchodců na 100 osob v produktivním věku po roce 2030, kdy budou do důchodu odcházet silné populační ročníky narozené v 70. letech. Tento nárůst však bude pouze dočasný.

Podle nejméně příznivé – minimální – varianty by sice kolem roku 2060 připadalo na 100 osob v produktivním věku 58 osob v důchodovém věku (namísto dnešních 38), do roku 2100 by však tento počet poklesl na 46. *Podle střední varianty* by počet osob v důchodovém věku na 100 osob v produktivním věku vzrostl jen na necelých 50 a do roku 2100 poklesl na 35, tedy na nižší hodnotu než v současné době. *Maximální varianta* předpokládá nárůst počtu důchodců na 100 produktivních jen na 44 a následný pokles na 29, tedy hluboko pod současnou úroveň.

Nevýhodou uvedeného ukazatele je skutečnost, že zatímco počet osob v důchodovém věku je poměrně dobrým odhadem počtu starobních důchodců, počet osob v produktivním věku není dobrým odhadem počtu osob, které jsou zaměstnány (a tedy odvádějí příspěvky do důchodového systému). Přesnějším ukazatelem míry ekonomické zátěže důchodového systému je proto porovnání počtu osob v důchodovém věku a počtu zaměstnaných osob.

Podle údajů ČSÚ bylo v roce 2010 zaměstnáno zhruba 45 % obyvatel ČR. Předpokládáme, že tento podíl zůstane zachován, jedná se o 70–80 % osob v produktivním věku. Trend vývoje počtu důchodců na 100 zaměstnaných osob je pochopitelně podobný jako trend vývoje počtu osob v důchodovém a v produktivním věku. Podle minimální varianty by počet důchodců na 100 zaměstnaných osob vzrostl ze současných 49 na 70 (kolem roku 2060), do konce století by však poklesl na 61. Střední varianta předpokládá nárůst pouze na 60 důchodců na 100 zaměstnaných a následný pokles na 47 (tedy méně než nyní). Při maximální variantě by počet důchodců na 100 zaměstnaných osob vzrostl pouze na 54 a následně poklesl na 39, což je opět výrazně méně než dnes.

I při nejméně příznivé – minimální – variantě by počet zaměstnaných na 1 důchodce neklesl pod 1,4. Katastrofické prognózy hovořící o 1 důchodci na 1 pracujícího se zdají být proto naprosto neopodstatněné.

charakteristika	varianta	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2090	2100
úhrnná plodnost	min.	1,492	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400	1,400
	stř.	1,492	1,600	1,650	1,700	1,700	1,700	1,700	1,700	1,700	1,700
	max.	1,492	1,700	1,800	1,900	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000
střední délka života mužů střední délka života žen	vše	74,40	76,90	79,40	81,40	83,40	84,40	85,40	86,40	87,40	88,40
	vše	80,60	82,85	85,10	86,75	88,40	89,40	90,40	91,40	92,40	93,40
migrační přírůstek (v tisících osob ročně)	min.	15,6	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
	stř.	15,6	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0
	max.	15,6	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0	40,0
počet osob v důchodovém věku na 100 osob v produktivním věku	min.	37,6	41,8	41,2	44,7	54,3	58,3	51,3	47,1	48,1	46,2
	stř.	37,6	41,1	39,7	41,7	48,2	49,6	42,5	37,6	36,5	34,9
	max.	37,6	40,6	38,4	39,4	44,2	44,3	37,6	32,6	30,7	28,9
počet osob v produktivním věku na 1 osobu v důchodovém věku	min.	2,66	2,39	2,43	2,24	1,84	1,72	1,95	2,12	2,08	2,16
	stř.	2,66	2,43	2,52	2,40	2,07	2,02	2,35	2,66	2,74	2,86
	max.	2,66	2,46	2,60	2,54	2,26	2,26	2,66	3,07	3,26	3,46
počet důchodců na 100 zaměstnaných	min.	48,7	52,5	53,4	58,1	66,1	69,7	64,9	61,0	62,0	60,8
	stř.	48,7	51,6	50,9	53,7	58,9	60,1	54,5	49,6	48,6	47,4
	max.	48,7	50,9	49,2	50,5	54,0	53,7	48,0	42,8	40,7	39,1
počet zaměstnaných na 1 důchodce	min.	2,06	1,90	1,87	1,72	1,51	1,43	1,54	1,64	1,61	1,64
	stř.	2,06	1,94	1,96	1,86	1,70	1,66	1,83	2,02	2,06	2,11
	max.	2,06	1,96	2,03	1,98	1,85	1,86	2,09	2,34	2,46	2,56

Tabulka 1: Hlavní předpoklady a výsledky projekce obyvatelstva ČR

Pozn.: min. – minimální varianta, stř. – střední varianta; max. – maximální varianta

Závěry

Ani navrhované trvalé zvyšování důchodového věku nezabrání zvýšení finanční zátěže důchodového systému po roce 2040, kdy budou do důchodu postupně odcházet silné populační ročníky narozené v 70. letech. Toto zvýšení zátěže však bude pouze dočasné. Při příznivém demografickém vývoji by mohl být na konci tohoto století počet důchodců na 100 zaměstnaných osob dokonce o něco nižší než v současné době.

Demografický vývoj tedy není důvodem k radikální reformě systému důchodového zabezpečení. Je však třeba včas najít způsob, jak zajistit stabilitu důchodového systému

v období, kdy budou v důchodu silné populační ročníky narozené v 70. letech. K zajištění stability důchodového systému by výrazně přispělo zvýšení imigrace a především zvýšení porodnosti nad současnou stále poměrně nízkou úroveň. Dosavadní vývoj v tomto roce však zatím svědčí spíše o snižování plodnosti žen v ČR.